

Марина Навальна,

д-р філол. наук

УДК 811.161.2'373 (070)

Конфесійна лексика в мові інтернет-видання «Українська правда»

У статті проаналізовано найуживаніші одиниці конфесійної лексики, які актуалізувалися в мові інтернет-видання «Українська правда» на початку ХХІ ст., описано нові лексико-семантичні вияви конфесійної лексики, визначено їх стилістичну роль. Простежено тенденцію до політизації релігійної тематики, надто в період виборчих процесів.

Конфесійна лексика представлена як у матеріалах з релігійної тематики, так і в публікаціях про суспільно-політичне життя. Вона виконує переважно інформаційну функцію, надає журналістським матеріалам відтінку «книжності», зокрема урочистості та піднесеності.

Ключові слова: конфесійна лексика, мова інтернет-видання «Українська правда», лексико-семантичні процеси, стилістична роль.

Вступ. Друкування матеріалів релігійної тематики, розповіді про життя конфесій у засобах масової інформації розширюють вживання певних лексичних одиниць. О. Стишов у досліджуваний період виділяв кілька новітніх груп лексем релігійної тематики: позначення невідомих раніше в Україні релігійних течій, рухів, сект тощо; номінації провідників, послідовників та прибічників різних конфесій, течій тощо; слова, що передають різні назви конфесійних наук, вчень, реалій, понять та ін. [1, с. 81–82]. Останнім часом широко використовують конфесійну лексику в мові електронних видань. Серед інтернетівських матеріалів здебільшого виокремлюємо назви служителів церковно-релігійного культу та осіб, пов'язаних з ними; назви церковно-релігійних споруд та їх частин; назви богослужбових реалій; назви церковно-календарних подій; назви богослужбових обрядів.

За час незалежності України опубліковано низку праць, присвячених різним аспектам функціонування української сакральної мови. Чи не найбільшу увагу звернено на лексику християнських релігійних текстів, церковну термінологію, новітні процеси в цій лексиці тощо [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Українську церковно-обрядову лексику визначено як сукупність мовних одиниць (слів і словосполучень), які, позначаючи реалії та поняття, пов'язані з виконанням церковно-обрядового акту, функціонують у ролі знакових засобів спілкування в практиці богослужіння та в її описі (літургіка – наука про богослужіння) [6, с. 353]. У складі української церковно-обрядової лек-

сики виокремлюють найменування частин храму та предметів церковного вжитку, назви церковних посад, назви богослужбових книг, назви церковних співів, назви релігійних свят, постів, загальниць тощо, а також назви церковних богослужінь, обрядів, священнодій, їх різновидів та частин, що визначають як богослужбово-обрядову лексику [4, с. 7]. В українському мовознавстві загальноновизначеної, єдиної класифікації конфесійної лексики немає, а ті групи слів, що сформовані досі, є здебільшого відкритими. Окремі лексеми цих груп під впливом позамовних чинників активізуються в українській мові в різні періоди.

У пропонованій статті ставимо за мету проаналізувати найуживаніші одиниці конфесійної лексики, які актуалізувалися в мові українського інтернет-видання «Українська правда» на початку ХХІ ст., окреслити нові лексико-семантичні вияви конфесійної лексики в публіцистиці.

Методи дослідження. Для вивчення функціонально-стильових параметрів конфесійної лексики використано методи спостереження та описовий. На різних етапах дослідження послуговувалися методом функціонального аналізу для визначення стилістичного навантаження лексичних одиниць.

Результати та обговорення. Доповідь про функціонування конфесійної лексики в мові інтернет-видання «Українська правда» було виголошено та обговорено на ХХ (ювілейній) міжнародній науково-практичній конференції з питань мовної політики в Україні, проблем функціонування та розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (присвячується 180-річчю Університету), м. Київ, 11 квітня 2014 р. Під час обговорення оприлюднено висновки, що конфесійна лексика актуалізувалася в інтернетній журналістиці й потребує подальших досліджень.

У конфесійній лексиці типовими є слова для найменування Бога, явищ потойбічного світу і стосунків людини з Богом [7, с. 284]. В українській мові лексеми із семою «Бог» увійшли не тільки до спеціалізованих релігійних видань, а й до інтернет-видань, напр.: «„*Побійтеся Бога, я ж нормальна людина*“, – розповів Луценко» («Українська правда», 26.02.2013).

Синонімами до слова *Бог* дослідники називають лексеми *Вседержитель, Всевишній, Всемогутній*, у яких збережено етимонне значення, що об'єктивує всевладність, абсолютну владу над небом і землею, вічне джерело сили і влади, верховенство над матеріальним та ідеальним світом. Ці Божі імена відображають універсальні уявлення про Бога, що засвідчує функціонування їх як кореферен-

тів [7, с. 10]. У мові інтернет-видання, крім згаданих, виявлено низку інших лексем, які номінують *Бога: Господь, Спаситель, Учитель, Творець* та ін. Пор.: «*Нехай Всемогутній Господь оберігає кожну українську родину*» («Українська правда», 12.06.2011).

Серед загальнорелігійних найменувань умовно виділяють номени на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб та біблійних персонажів (*Бог, Ісус Христос, Святий Дух, Мати Божа, святий, апостол, Іуда, ангел, чорт* та ін.) [9, с. 13]. Власні назви (*Бог, Ісус, Святий Дух, Трійця, Божа Матір*) у мові української інтернетної публіцистики зазвичай мають позитивну конотацію, символізують продовження добрих діянь, сподівань на краще, віри та ін., напр.: «*Як пише апостол Павло: Таємниця, захована від віків...*» («Українська правда», 06.01.2010).

Номени на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб та біблійних персонажів, що є загальними назвами (*апостол, святий, преподобний, ангел, пророк, святі*), характерні для текстів спеціальної історичної тематики, коли є потреба розтлумачити легенду, міфологічний сюжет тощо. Цих назв у журналістиці не уникають в описах сучасних суспільно-політичних подій із саркастичною настановою. Пор.: «*...у монастир, котрим заправляють "святі отці" з "канонічного" Московського патріархату...*» («Українська правда», 14.06.2012).

Серед назв загальних релігійно-культурних понять переважають іменники (*релігія, божественність, духовність, віра, потойбіччя, забобони* та ін.), які зазвичай надають публіцистичним текстам піднесеного або стверджувального характеру, що властиве здебільшого не газетним текстам, а спеціальним виступам проповідників. Пор.: «*...церква, релігія завжди стояли на захисті здоров'я людини...*» («Українська правда», 29.11.2012).

Спостерігаємо тенденцію до частішого вживання у мові інтернет-видань прикметників (*біблійний, релігійний, християнський, гріховний* та ін.), здебільшого характерних для публікацій повчального змісту, подання моральних принципів і релігійних правил (канонів). Такі тексти мають подекуди абстрактно-філософський характер, що є новим у сучасній журналістиці, яка прагне до інформаційної насиченості, сенсацій та реальних фактів. Напр.: «*А як казав один біблійний мудрець, кожному воздасться за справами його...*» («Українська правда», 16.09.2010).

На противагу назвам нових релігійних течій, рухів, шкіл, культів, угруповань (*харизматизм, дзен-буддизм* та ін.), що широко функціонували в українській мові кінця минулого століття [1, с. 81], на

початку ХХІ ст. активізувалися лексеми, що називають форми сучасних релігій, церкви та їхні структурні підрозділи. Це – загальні назви *християнство, православ'я, протестантизм, секта, конфесія, автокефалія, парафія, єпархія, патріархія, католицизм, канонічні та неканонічні церкви, окатоличення* та ін., власні назви *Українська православна церква Київського патріархату, Українська православна церква Московського патріархату, Московський патріархат, Українська греко-католицька церква, Українська римо-католицька церква* тощо. Саме ці лексеми свідчать про діяльність не однієї, а кількох церков чи їхніх конфесій в Україні, про певні протистояння між ними. Напр.: *«Ігри в „українських патріотів”*. Що таке *націоналізм»* (заг.). *«Іслам – християнство, православ'я – католицизм, суніти – шийти й так далі»* («Українська правда», 18.11.2010); *«Українська православна церква Київського патріархату обстоює українську мову...»* («Українська правда», 07.01.2013).

Порівняно з попередніми роками істотно розширилося вживання назв служителів церковно-релігійного культу й осіб, пов'язаних з ними (*патріарх, священник, священнослужитель, єпископ, предстоятель, диякон, піп, митрополит, проповідник, чернець*) [9, с. 21], за рахунок назв проповідників, послідовників, прибічників, представників віруючих різних конфесій (*християнин, мирянин, прихожанин, сповідник, вірянин*), напр.: *«У День Хрещення Русі Україну вже традиційно відвідує глава Російської православної церкви, патріарх Московський і всієї Русі Кирило»* («Українська правда», 06.02.2013); *«Греко-Католицька церква налаштована „відважно” проповідувати, – український єпископ»* («Українська правда», 11.03.2013); *«Як мудро запримітив один відомий український чернець отець Василь Зінько, подібно чинила радянська влада...»* («Українська правда», 16.06.2010); *«Українська греко-католицька церква закликає своїх прихожан не продавати свої голоси на виборах Верховної Ради. “Християнин ні в якому разі не може продавати свого виборчого голосу, так само як і не може купувати голосів виборців на користь якоїсь політичної сили, бо, таким чином, стає прямим співучасником корупції і руйнує наше суспільство”, – наголошують в УГКЦ»* («Українська правда», 28.07.2012).

Лексема *патріарх*, що вказує на «найвищий титул переважно у православній церкві, а також особи, що має цей титул» [10, с. 711], активізується в мові інтернетних видань під час візитів служителів церкви, які обіймають найвищі посади. Приміром, у зв'язку з поїздом Московського патріарха Кирила до України почастишало

вживання конфесійної лексики. Крім слова *патріарх*, активно використовують синоніми *владика, святіший*. Напр.: *«Після того, як РПЦ очолив патріарх Кіріл, розпочався курс на згортання самоврядування...»* («Українська правда», 04.02.2013); *«Під час проповіді владика Борис сказав...»* («Українська правда», 28.02.2013); *«Святіший... сподівається, що зможе відвідати Рівне в найближчому майбутньому...»* («Українська правда», 02.08.2009).

До назв осіб – проповідників, послідовників, прибічників, представників вірян різних конфесій – журналісти подають антоніми *атеїст* («прихильник атеїзму; безбожник, безвірник») [10, с. 27] та *єретик* («людина, яка відступилася від догм панівної релігії») [10, с. 270], напр.: *«Михайло Горбачов: „Я все ж таки формувався як атеїст”»* («Українська правда», 26.02.2009); *«Мельниченко показав запис... На його адресу звучали: покидьок, єретик, негідник»* («Українська правда», 19.10.2007).

Із групи слів, які означають богослужбові обряди, до активно вживаних потрапили *молебень, літургія, таїнство, богослужіння, заповідь, освячення, постриг* та ін. Здебільшого в мові інтернет-видання вони з'являються у зв'язку з описом журналістами обрядів та певною мірою через модні тенденції щодо цих дійств. Напр.: *«Молебень почнеться в Києво-Печерській лаврі о 9-й години»* («Українська правда», 11.12.2012); *«...у соборі міста Острога відбулася святкова літургія на честь мученика Федора»* («Українська правда», 27.08.2012); *«Янукович тільки подивився на освячення води в Дніпрі (заг.). ...подія нагадує про благодатний вплив таїнства хрещення на людську духовність...»* («Українська правда», 19.01.2013); *«Те, що завдяки Сталіну частина народу забула заповідь „не убий”, схоже, не дуже турбує кандидатів...»* («Українська правда», 11.01.2013); *«У Ватикані не змогли вибрати Папу з першого разу (заг.). Після голосування має відбутися вечірнє богослужіння...»* («Українська правда», 12.03.2013).

На позначення «будівлі, де відбувається богослужіння, релігійні обряди» [10, с. 1352] у мові українського інтернет-видання «Українська правда» почали частіше послуговуватися лексемою *храм*. Це зумовлене тим, що ця лексема утримує в тексті традиційну позитивну конотацію [9, с. 24]. Слово *церква* із цим значенням фіксуємо рідше, воно здебільшого позначає «релігійну організацію духовництва і віруючих, об'єднану спільністю вірувань та обрядовості» [10, с. 1361]. Напр.: *«Воскресеньський храм Київ-Печерської лаври почали ремонтувати»* («Українська правда», 25.12.2012); *«У пресу просочилися подробиці дискусії кардиналів про проблеми, з якими*

стикається *церква*, а також інтриг, які виникають в ній» («Українська правда», 12.03.2013).

Найбільшу групу становлять назви церковно-календарних подій та свят. Під дією позамовних чинників, зокрема повернення українців до традицій святкування та дотримання церковних канонів, ця група в мові інтернетної публіцистики на початку нинішнього століття представлена широко. Сайт повідомляє про великі релігійні свята, навіть стало модним описувати історію визначних днів церковного календаря. Свята (*Різдво Христове, Великдень, Вербна неділя, Покрова Пресвятої Богородиці, Миколай, Стрітення* та ін.) і дні, встановлені за певними традиціями (*піст, Великий піст, Петрівський піст, Різдвяний піст, Великодній тиждень* та ін.), надають мові української періодики урочистості, піднесеності, святковості. Активне вживання назв церковно-календарних подій та свят засвідчує передусім зацікавлення українців датами релігійного календаря. Зазвичай такі тексти інформують читачів про події, описують певні звичаї. Пор.: «*Москаль попросив Януковича звільнити Луценка на Великдень*» («Українська правда», 10.03.2013); «*На Миколая гості прийдуть із подарунками*» («Українська правда», 15.12.2012); «*Вітаю з початком Великого посту. Я теж тримаю піст*», – написала Тимошенко» («Українська правда», 07.03.2011).

Конфесійна лексика з'явилася в заголовкових комплексах інтернетних публікацій. Заголовки з релігійними словами різних тематичних груп мають переважно інформаційне спрямування, цей процес найбільше активізується і пов'язаний з певними подіями в церквах: візити й заяви патріархів, вибори папи тощо. Напр.: «*У Ватикані все готове до виборів понтифіка*» (заг.) («Українська правда», 12.03.2013); «*Патріарх Філарет: ми за українську мову і проти Митного союзу*» (заг.) («Українська правда», 07.01.2013); «*Патріарх Кирило закликав священників відмовитися від дорогих машин*» (заг.) («Українська правда», 28.12.2012); «*Новий Папа Римський був вихованцем українського священника*» (заг.) («Українська правда», 14.03.2013).

Незрідка журналісти вдаються до конфесійної лексики в заголовках, щоби привернути увагу читачів, напр.: «*У Києві підпалили нелегальну капличку*» (заг.) («Українська правда», 15.12.2012); «*Конфесія національного компромісу*» (заг.) («Українська правда», 04.03.2010).

Конфесійна лексика та релігійні вислови в мові сучасної української інтернетної публіцистики слугують засобом іронії, особливо в тематиці політичного життя, виборів зокрема. Загалом журналісти

доволі обережно використовують конфесійну лексику як засіб глузування, висміювання, сатири тощо. Напр.: «*...а потім „князі церкви“ вирушають до Будинку Святої Марфи...*» («Українська правда», 12.03.2013); «*Київські священники під час служби піарять кандидата в депутати*» (заг.) («Українська правда», 09.10.2012); «*На Рівненщині архієпископ агітував за „регіонала“*» (заг.) («Українська правда», 27.08.2012).

Часто назви різних релігій, течій, конфесій та ін. подають аббревіатурами, що подекуди ускладнює сприйняття інформації, особливо для необізнаного в релігійній тематиці читача. Напр.: УПЦ КП – *Українська православна церква Київського патріархату*; УПЦ МП – *Українська православна церква Московського патріархату*; УГКЦ – *Українська греко-католицька церква* та ін. Пор.: «*Священники УГКЦ змагаються у слаломі на Буковелі*» (заг.) («Українська правда», 28.02.2013).

Висновки. Отже, під дією позамовних чинників на початку ХХІ ст. у мові українського інтернетного видання «Українська правда» активізувалося вживання конфесійної лексики. Ці мовні одиниці представлені як у матеріалах релігійної тематики, так і в публікаціях про суспільно-політичне життя. Найчастіше в матеріалах сайту використовують назви богослужбових обрядів, загальнорелігійні найменування, назви на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб, а також назви сучасних релігій, церков та їхніх структурних підрозділів.

Конфесійна лексика переважно виконує інформаційну функцію, надає журналістським матеріалам відтінку «книжності», зокрема урочистості та піднесеності.

Спостерігаємо тенденцію до вживання конфесійної лексики в переносному значенні, а також у заголовках як засіб привернення уваги споживачів інформації. Подекуди конфесійні лексеми слугують засобами вираження іронії, сарказму, найчастіше щодо діяльності політиків. Простежуємо тенденцію до політизації релігійної тематики, надто в період виборчих процесів.

Подяки. Автор вдячний колегам з кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за участь в обговоренні означеної наукової проблеми та слухні зауваження і рекомендації.

1. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

2. *Бібла С. В.* Склад, джерела і шляхи формування української церковної термінології (назви церковних чинів та посад) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / С. В. Бібла. – К., 1997. – 20 с.
3. *Бочарова І. В.* Лексико-семантичні та граматичні параметри назв релігійних свят у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Бочарова. – К., 1999. – 17 с.
9. *Ковтун А. А.* Інноваційні процеси в українській церковно-релігійній лексиці (на матеріалі художньої прози ХХ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Альбіна Анатоліївна Ковтун. – Чернівці, 2006. – 274 с.
4. *Осінчук Ю. В.* Історія богослужбово-обрядової лексики української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. В. Осінчук. – К., 2008. – 20 с.
5. *Пуряєва Н. В.* Українська церковно-обрядова термінологія // *Das Ukrainische als Kirchensprache* (українська мова в церквах). – Wien, 2005. – С. 353.
6. *Пуряєва Н. В.* Формування української церковно-обрядової термінології (назви богослужбових предметів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Пуряєва. – К., 2001. – 20 с.
7. *Скаб М. В.* Концептуалізація сакральної сфери в українській мові : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Марія Василівна Скаб. – К., 2009. – 620 с.
8. *Шевченко Л. Л.* Конфесійний стиль // *Українська мова : енциклопедія* / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 3-тє вид., змін. і доп. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 284.
10. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – К. : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

Подано до редакції 23. 10. 2014 р.

Navalna Maryna

Confessional vocabulary in the language of internet edition «Ukrainska pravda»

The article analyzes the most used units of confessional vocabulary, which are activated in the language of the Internet edition «Ukrainska pravda» at the beginning of the XXI century; it describes their lexical and semantic manifestations of confessional vocabulary and determines their stylistic role.

The confessional vocabulary is represented in the materials of both religious issues and in the publications of social and political life. The names of liturgical rites, generally religious terminology, the names which denote the specific religious and mythical persons and biblical characters, and also the names of the modern churches and their structural units are often used in the materials of the website.

The confessional vocabulary carries mainly out the information function, giving to journalistic materials some «bookishness», solemnity and sublimity. We can trace the trend towards the politicization of religious issue, particularly during the electoral processes.

Keywords: confessional vocabulary, the language of Internet edition «Ukrainska pravda», lexical and semantic processes, stylistic role.

Навальная Марина

Конфессиональная лексика в языке интернет-издания «Українська правда»

В статье проанализированы наиболее употребляемые единицы конфессиональной лексики, которые актуализировались в языке интернет-издания «Українська правда» в начале XXI в., описаны новые лексико-семантические проявления конфессиональной лексики, определена их стилистическая роль. Прослеживается тенденция к политизации религиозной тематики, особенно в период выборов.

Конфессиональная лексика представлена как в материалах религиозной тематики, так и в публикациях о событиях общественно-политической жизни. Она выполняет преимущественно информационную функцию, придает журналистским материалам оттенок «книжности», торжественности и возвышенности.

Ключевые слова: конфессиональная лексика, язык интернет-издания «Українська правда», лексико-семантические процессы, стилистическая роль.

